

Ivancsó István

DAMASZKUSZI SZENT JÁNOS HÚSVÉTI KÁNONJÁNAK ÉS NAZIANZI SZENT GERGELY HÚSVÉTI BESZÉDÉNEK EGYBEVETÉSE

Húsvét ünnepének minden bizonnyal legjelentősebb és legszebb éneke Damaszkuszi Szent János *Húsvéti kánonja*,¹ amit a bizánci szertartású hívek nagy része könyv nélkül tud énekelni. Aki elolvassa Nazianzi Szent Gergely *A szent húsvétra* című 45. beszédét,² meglepő hasonlóságokat, párhuzamokat, sőt kifejezetten szó szerinti megegyezéseket fedezhet fel benne az előzővel. Első pillantásra meglepőnek tűnhet ez a tény, hiszen a két atyát csaknem négy évszázad választja el egymástól. A két mű műfajában is különbözik egymástól. Viszont azt is tudni kell, hogy szerzőik rokon lelkek voltak a költői ihletettségük révén. Nyilván Nazianzi Szent Gergely hatott Damaszkuszi Szent Jánosra, így az utóbbi belőle merített ihletet húsvéti kánonja megfogalmazásában. A következőkben a két mű megegyező helyeit próbáljuk meg párhuzamba állítani, mégpedig olyan formában, hogy a húsvéti kánon teljes szövegét közöljük, hiszen ez ismerősebb, s melléje helyezzük a húsvéti beszéd vonatkozó helyeit. Előtte azonban érdemesnek tűnik a két atyáról, műveikről, valamint azok műfajáról is szólni.

1. Nazianzi Szent Gergely

A nagy kappadókiai atyák közül Nazianzi Szent Gergely szenteltek legkevesebb figyelmet az utóbbi két évszázadban;³

---

1 PG 96,839-844 cols.

2 PG 36,624-664 cols.

3 Ezt a kritikai észrevételt a pusztasztatika is alátámasztja. Az 1990-ig eltelt utolsó két évtizedben: tudományos szinten négy konferenciát szenteltek Nisszai Szent Gergelynek, egy nagyjelentőségűt Nagy Szent Bazilnak, s csupán egyet – nem kellően meghatározottat (tudományos

Nagy Szent Bazil és Nisszai Szent Gergely mellett szinte árnékban maradt.⁴ Pedig ő volt az, aki már a bizánci korszakban megkapta „a Teológus” nevet, nem pedig Szent Bazil, akit ő maga „mesterének” tekintett.⁵ Bizonyára a 380-ban Konstantinápolyban tartott elmondott öt *teológiai beszédének* köszönhető ezt;⁶ s ennek köszönhető az is, hogy a bizánci egyház szerartási könyvei is ezzel a névvel illetik. A szó eredeti értelmében teológus volt, vagyis olyan személy, aki Istenről beszél. „Gergely nem csak szemlélődő személy volt, hanem teológus, abban az értelemben, hogy küldetést kapott a beszédre, hogy tanúságot tegyen a Szentháromság legmagasztosabb misztériumáról.”⁷ Ezért már Nagy Szent Bazil „Krisztus szájának” nevezte.⁸

Nazianzi Szent Gergely életében egészen élményszerűen tükröződik a kereszténység és a hellén kultúra IV. századi konfliktusa. Szinte mindaz a krízis, amin a görög kultúra és művelődés évszázadok alatt átment, az ő életében tört fel. Az ő érzékeny személyisége alkalmas alanya volt ennek: „a szerzetességet, a retorikát, a filozófiát állandó alternatívaként élte meg”.⁹ Egész életében a magányt kereste, hajlott a szerzetesség felé is, élete a világtól való menekülések és visszatérések sorozata volt.¹⁰ A IV. század nagy teológusai között olyan hu-

---

szinten sem) – Nazianzi Szent Gergelynek. Aztán 1990. október 24-25. között az *Istituto di Scienze Religiose in Trento* rendezett egy tudományos konferenciát Nazianzi Szent Gergelyről, melynek teljes anyagát megjelentették: *Gregorio Nazianzeno teologo e scrittore*, (Moreschini, C. – Menestra, G., a cura di), (Istituto Trentino di Cultura Pubblicazioni dell'Istituto di Scienze Religiose in Trento 17), Bologna 1992, 252 p.)

4 Vö. MORESCHINI, C. – MENESTRA, G., „Introduzione”, in *Gregorio Nazianzeno*, 1.

5 Vö. QUASTEN, J., *Patrologia*, Torino ²1973, vol. 2, 244.

6 Szent Bazil viszont a „Nagy” melléknevet kapta. Vö. VANYÓ, L., *Az ókeresztény egyház és irodalma*, (Ókeresztény írók 1), Budapest 1980, 600.

7 SPIDLIK, T., „Gregorio Nazianzeno poeta e teologo”, in *Gregorio Nazianzeno*, 23. „A kappadókiai atyáról írt sok tanulmány szerzője ebben az írásában éppen a *teológus* kulcsfogalmát vizsgálja, mégpedig újszerű módon, mert hozzákapcsolja az atya költői tevékenységét. Vö. *op. cit.*, 11-25.

8 *Ep. VIII,1*; RACCONE, A. R. (a cura di), *S. Basilio, Epistolario*, Alba 1966, 66.

9 VANYÓ, *op. cit.*, 601.

manistaként élt, akit áthatott a nyugodt szemlélődés s az a törekvés, hogy az irodalmi kultúrát egyesítse az aszketikus élettel; nem nagyon törekedett a nyilvános, látványos életre, sem az egyházi méltóságra¹¹ (még majdnem a Bazillal való barátsága is ráment arra, hogy püspökké szentelte). Érzékeny jelleme és lelkiismerete a kettő közötti lavírozásra készítette.

Nazianzi Szent Gergely elsősorban beszédeivel¹² tűnt ki. Nem volt igazán termékeny író. Nem írt szentírási kommentárokat,¹³ sem dogmatikai traktátusokat. Irodalmi hagyatékát beszédei, költeményei és levelei alkotják.¹⁴ Így műveinek összképe rétorikatáról tanúskodik. Beszédei alapján a bizánci korban másik jelzőt is kapott: „keresztény Démoszthenésznek” is nevezték. „A keresztény korban ő az, aki az ókorban Démoszthenész volt, de néhány szempontból felül is múlja Démoszthenészt.”¹⁵ Biztos, hogy a IV. századi atyák között ő a legnagyobb szónok. Még barátját, Bazilt is felülmúlja ezen a területen, oly mértékben birtokolja a hellén retorikát. Annál is figyelemre méltó

10 Vö. QUASTEN, *op. cit.*, 239.

11 Vö. *op. ult. cit.*, 238-239.

12 Vö. CAMPENHAUSEN, H. von, *I Padri greci*, (Biblioteca di cultura religiosa 11), Brescia 1967, 129. – MORESCHINI, C., „Struttura e funzioni delle Omelie di Gregorio Nazianzeno”, in *Gregorio Nazianzeno*, 151-170. – Ebben a tanulmányában a szerző Gergely homiletikai tevékenységét olyan aspektusból tekinti át, hogy annak személyes jellegét kíséri nyomon: hogyan fejt ki érzéseit, lelkiállapotát, életkörülményeit a nagy szónok. Gergely ezen a területen eltér a hagyományos homiliáktól, melyek a keresztény doktrína kifejtésére irányulnak; az ő homiliái gyakran személyes jelleget tükröznek.

13 Csupán egyetlen ilyen műve maradt fenn: a 37. levél, amelyben a Mt 19,11-12 evangéliumi részletet elemzi. Ehhez lásd: KERTSCH, M., „L'esegesi di Mt 19,11-12 in Gregorio Nazianzeno e Giovanni Crisostomo”, in *Gregorio Nazianzeno*, 103-114, ahol a szerző, Nazianzi Szent Gergely legkiválóbb európai ismerője, egybeveti a két szerző egzegetikai művét, kiemelve a közöttük lévő hasonlóságokat (Aranyszájú Szent János minden bizonnyal személyesen is ismerte Nazianzi Szent Gergelyt), s az élő és gazdag alexandriai hagyományra alapoz benne.

14 Vö. QUASTEN, *op. cit.*, 241.

15 CRISCUOLO, U., „Imitatio e tecnica espressiva in Gregorio di Nazianzo”, in *Gregorio Nazianzeno*, 123. – A tanulmány kiegyensúlyozott módon tárgyalja Gergely szónoki művészetét és stílusát, együttesen szemlélve őket, sok kritikai megjegyzéssel. *Ibid.*, 117-150. – Vö. CAMPENHAUSEN, *op. cit.*, 141. és QUASTEN, *op. cit.*, 239.

több ez, mert a rétorok világával nem volt semmi kapcsolata, s mégis gondolkodásmódja az ő gondolkodásukat tükrözi.¹⁶ Mivel a nyilvános életben való szereplés nem vette el sok idejét, utólagosan is csiszolgathatta a beszédeit, sőt minden művéről ezt lehet mondani; még a leveleit¹⁷ is úgy írta, hogy az utókornak szánta őket.

Az a nyelvezet, amit Nazianzi Szent Gergely használ, a klasszikus *attikai dialektus* és a *bibliai koiné* keveréke. Sok esetben újításokat is kénytelen alkalmazni szóhasználatában, hiszen egyrészt egyes – sajátosan keresztény – kifejezésekre nem volt megfelelő szó a klasszikus görögben, másrészt egyes bibliai kifejezések sem fedték egyes esetekben a szó teológiai tartalmát.¹⁸

Azon túl, hogy szónoklataiban kimagasló volt Nazianzi Szent Gergely, magasfokú költői ihletettséggel is rendelkezett. Erre nem csak a mintegy négyszáz fennmaradt költeménye a bizonyíték,¹⁹ hanem olyan prózai művei is, amelyeket verses formában fogalmazott meg,²⁰ valamint az, hogy szónoklataiban is számtalanszor verses prózában fogalmazott.²¹ „Prózájában és verseiben nagy rétornak nyilvánul, formai és stílusbeli tökéletességét korának egyetlen keresztény szerzőjéhez sem lehet hasonlítani, és éppen ezért tetszetek különösképpen a művei a középkori bizánci kommentátoroknak, s nemkevésbé a felvilágosodás humanistáinak”.²²

Nazianzi Szent Gergely ritmikus prózájának köszönhető,

16 Vö. VANYÓ, *op. cit.*, 603.

17 Campenhausen úgy tudja, hogy Gergely volt az első a görög írók közül, aki személyesen gyűjtötte össze és adta ki a levelezését. Vö. *op. cit.*, 139.

18 Vö. VANYÓ, *op. cit.*, 604.

19 Ezek között találhatóak rövid himnuszok, elégiák és epigrammák. Magyarul is olvasható nyolc: in *A kappadókiai atyák* (Vanyó, L., szerk.), (Keresztény írók 6), Budapest 1983, 478-485. – Vö. CAMPENHAUSEN, *op. cit.*, 139-140.

20 Leghosszabb közülük az 1949 jambikus versből álló *Saját életéről* szóló mű. – Egyébként költeményeinek összessége mintegy tizennyolcezer verssort tesz ki. Vö. MEGLIORE, D. di, *Il messaggio cristiano d'Oriente. Storia della letteratura greca cristiana*, Torino 1973, 137.

21 A vizsgálandó 45. beszédben is gyakran tesz így.

22 QUASTEN, *op. cit.*, 241.

hogy sok műve alapként szolgált a bizánci egyház himnuszköltészetéhez is:²³ Maiumai Dorotheosz, Damaszkuszi Szent János, Maiumai Koszmasz,²⁴ Arszeniosz, Nikeforosz merített belőlük ihletet. Ennek alapján vizsgálhatjuk együttesen a címben említett két művet.

2. Damaszkuszi Szent János

A patrisztikus utókorba tartozik Damaszkuszi Szent János. Élete és tevékenysége áthidalja a VII. század utolsó harmadától a VIII. század közepéig terjedő korszakot. Ő az utolsó nagy görög atya.²⁵

Életéről a viszonylag bőséges hagiográfiai irodalom ellenére is meglehetősen keveset tudunk.²⁶ Ugyanígy, a műveiben található életrajzi adatok sem adnak pontos eligazításokat.²⁷ Életrajzíróinak nem lehet sok hitelt adni.²⁸ Annyi biztos, hogy Damaszkuszban született a VII. század utolsó harmadában; családja vallásos volt; a VIII. század elején már szerzetes volt

---

23 *Op. ult. cit.*, 243.

24 Maiumai vagy Jeruzsálemi Koszmasz nem csak felhasználta Gergely műveit, hanem egy *codex unicus*-ként fennmaradt műben (*Vaticanus Graecus* 1260) kommentálta is a költeményeit. – Vö. MENESTRINI, G., „Note al commento di Cosma di Gerusalemme ai Carmina di Gregorio Nazianzeno”, in *Gregorio Nazianzeno*, 217-226.; BECK, H., *Kirche und theologische Literatur im Byzantinischen Reich*, München 1959, 265. és 516.

25 Vö. CANDELARESI, A., „Introduzione”, in *S. Giovanni Damasceno, Omelie sulla Beata Vergine*, (trad. di Caceffo, A.; intr. e note di Candelaresi, A.), Alba 1973, 5.

26 Vö. VANYÓ, *op. cit.*, 932.

27 Vö. CANDELARESI, *op. cit.*, 6.

28 Damaszkuszi Szent Jánosról a következő életrajzok szólnak:

1. A Mihály antióchiai szerzetespap által írt „*Arab életrajz*”, melyet 1085 körül állított össze;
2. A János pátriárka által írt „*Görög életrajz*”, melyet a XII. század elején írt, s ami az „*Arab életrajztól*” függ;
3. A Konsztantinosz Akropolitész által írt „*Dicséret*”, amely a „*Görög életrajztól*” függ;
4. A névtelen szerző által írt „*Görög életrajz*”;
5. A Konsztantinosz Merkuropulosz pátriárka által írt „*Görög életrajz*”;
6. A X. századból származó rövidebb életrajz, amelyből azok az adatok származnak, amelyek a legrégebb *Szünaxárikonokba* bekerültek.

Jeruzsálemben; a jeruzsálemi pátriárka pappá szentelte.

Miután Jeruzsálembé ment, a további életét ott töltötte, mégpedig a Szent Szabbász monostorban; ott, ahol nagy események mentek végbe, s ahol nagy személyiségek éltek a történelem folyamán. Kortársa volt Szent Koszmasznak, aki később Maiuma püspöke lett. Együtt is nevelkedtek, mert János édesanyja örökbe fogadta, sőt együtt is tanultak.

Damaszkuszi Szent János már életében is tisztetnek és tekintélynek örvendett. Két dolognak köszönhető ez. Egyrészt ékesszólásából fakadó hírnevének. Másrészt írásainak, melyek egy része az eretnokségeket támadta, s melyek eljutottak Szíriában és Palesztinába is, másik részük pedig az ikonrombolók ellen, illetve az ikontisztelet védelmében szólt.

Fő tevékenysége tehát éppen a képrombolók ellen irányult. Hírnevéhez azonban nem kisebb mértékben járult hozzá az, hogy számtalan költeményt írt, melyek máig is használatosak a bizánci egyház liturgiájában.²⁹

Damaszkuszi Szent János a nyugodt és elmélyült teológiai munkának igyekezett szentelni magát. S ebben különösen is hasonlít Nazianzi Szent Gergelyre. Olyan műveket hagyott hátra, melyek a legnagyobb atyák közé emelték őt a keleti egyházban. Igaz, hogy nagysága nem eredetiségében van, de gyűjtő és rendszerező munkája, amellyel egységbe foglalta az egyházatyák és ókori egyházi írók írásait, Aquinói Szent Tamással teszi őt egyenrangúvá,³⁰ bár természetesen még nem tolimista módon dolgozott.

Számtalan sok himnusza³¹ mennyiségében és címei alapján már önmagáért beszél. Költői formában foglalják össze teológiai örökségét. Nem csak személyes elgondolásai láthatók bennük, hanem az is, hogy ezekben is összefoglalja a görög atyák örökségét.³² Ugyanakkor kitűnik belőlük, hogy milyen

29 Vö. VANYÓ, *op. cit.*, 932.

30 Vö. CANDELARESI, *op. cit.*, 5.

31 Ezek gyűjteménye in *PG* 96,817-856; 1363-1368; 1372-1408.

32 Vö. CANDELARESI, *op. cit.*, 11.

33 Nem lehet véletlen, hogy még XII. Piusz pápa *Munificentissimus* kezdetű bullájában – mellyel az Istenszülő mennybevitelének dogmáját hirdette ki – is szerepel Damaszkuszi Szent János.

nagy szónok volt, milyen nagy költői ihlettel rendelkezett, milyen mélyen vallásos volt, s hogy milyen gyermeki tisztelettel szerette az Istenszülőt.³³

Felületes véleményekből gyakran az tűnik ki, hogy Damaszkuszi Szent Jánost tartják az *Oktoéchosz* szerzőjének. Pedig ő valójában csak az egyik nagy összeállítója volt ennek a bizánci egyház liturgiájában alapvetően fontos liturgikus könyvnek.³⁴

Damaszkuszi Szent János abban a korban élt, amikor a VI. és VII. században virágzó kontákion-költészetet felváltotta a kánon-költészet.³⁵ Ennek eredetét nehéz pontosan meghatározni; általában Krétai Szent András bűnbánati nagy kánonját tartják a kánonok ősmintájának.³⁶ Kezdetben a kánonoknak nem volt önálló életük, hanem csak arra szolgáltak, hogy a felolvasott bibliai ódákat megszakítsák az éneklésükkel.³⁷ A kilenc bibliai ódának megfelelően, a kánonok is kilenc énekfüzérből álltak össze, melyeket szintén ódáknak kezdtek nevezni. Később aztán a kánonok kezdtek felülkerekedni, a bibliai ódák rovására; a kánonok ódái is kezdtek eltávolodni a bibliai témától, az irmoszok, az első versszak után. Azonban a kánonok megfogalmazásának alapjánál mindig a megfelelő szentírási óda témája áll. Ebbe a folyamatba állt be Damaszkuszi Szent János is, és így írta meg szép kánonjait, köztük a húsvétit is.

Damaszkuszi Szent János – bár költészeti műveinek hitelessége még további kutatásokat és vizsgálatokat igényel³⁸ –

34 Vö. BORGHINI, B., „Introduzione”, in *S. Giovanni Damasceno, Canti della Risurrezione*, (Borghini, B., a cura di), Alba 1974, 10.; TRYPANIS, K. A., *La poesia bizantina. Dalla fondazione di Costantinopoli alla fine della Turcocrazia*, (Saggi 23), Milano 1990, 77.

35 Vö. ONASCH, K., *Liturgie und Kunst der Ostkirche in Stichworten unter Berücksichtigung der Alten Kirche*, Leipzig 1981, 179-181.; MAAS, P., „Das Kontakion”, in *Byzantinische Zeitschrift* 19 (1910) 285. – A kontákion-költészethez lásd IVANCSÓ, I., „Üdvözlégy, Istennek szeplőtelen Jegyese!” *Az Akathisztosz hümnosz*, Nyíregyháza 1996, 79-91.

36 Eredetileg még Krétai Szent András 200 verset tartalmazó bűnbánati nagy kánonját is úgy írták le a szertartási könyvekbe, hogy az ugyanannyi szentírási versből álló bibliai ódák közé iktatták be az egyes versszakokat.

37 Vö. BECK, *op. cit.*, 265.

38 Vö. VANYÓ, *op. cit.*, 935.; BECK, *op. cit.*, 485.

Krétai Szent András, Maiumi Koszmasz és a későbbi korok kánonköltői mellett a legnagyobbak között kap helyet.³⁹ A liturgikus könyvek egy jambikus és tizenhárom más kánonját tartalmazták,⁴⁰ amelyek használatban is vannak, de ennél sokkal többet írt.

Kánonjait – termékeny és tudós költőként – egyrészt az időmértékes verselés, másrészt a ritmikus verselés szabályai szerint állította össze. Az atya nagy érdeme az, hogy felélesztette az antik időmértékes verselést az egyházi használatra szánt költeményeiben. Az összes többi közül a leghíresebbet, a húsvéti kánont is a bizánci ritmikus időmértékes verselés szabályai szerint állította össze. Nagyszerűsége alapján „arany kánonnak” vagy „a kánonok királynőjének” is nevezik ezt.⁴¹ Ez a kánon – tartalma, nyelvezete és örvendező stílusa miatt – valóban megérdemli az elnevezését.⁴²

3. Egyezőségek és különbözőségek

Az egymásától mintegy három évszázadra lévő atya életében és életművében sok megegyezés, de sok különbözőség is van. A komplex látásmód érdekében ezt is érdemes figyelembe venni.

Mindenekelőtt a családi háttérből fakadó mély vallásosságot figyelhetjük meg mindkét atyánál, valamint azt, hogy ennek következtében a lelki elmélyülésre törekedtek. Ám míg Damaszkuszi Szent János szerzetesi életformában élhetett és a Szent Szabbász monostorban töltötte életének java részét, Nazianzi Szent Gergely csak vágyódott ez után, s mint láttuk, élete a világtól való menekülésekben és az oda való visszatérésekben telt. Gergely†Nagy Szent Bazil püspökké szentelte, János csak áldozópap lett. Gergely nehezen viselte a püspökséggel járó

39 Vö. BECK, *op. cit.*, 265.

40 Vö. *op. ult. cit.*, 485.

41 TRYPANIS, *op. cit.*, 77.; ONASCH, *op. cit.*, 180-181.

42 Vö. GALLO, M., (a cura di), *Liturgia orientale della settimana santa*, Roma 1974, amely a szertatási szövegeket teljes terjedelmükben tartalmazza, bevezető magyarázatokkal és jegyzetekkel. Damaszkuszi Szent János kánonját lásd: vol. 2, 190-206.

terheket, mert úgy látta, elfordítják az igazi elmélyüléstől; nem is foglalta el szaszimai püspöki székét, csak majd a konstantinápolyit, amiről aztán le is kellett mondania. János viszont nyugodtabb körülmények között élte papi-szerzetesi életét.

A két atya egyike sem volt mentes korának problémáitól. Mindkettőjük idejében eretnokségek támadták az egyház egységét. Míg Nazianzi Szent Gergelynek az *arianizmussal* kellett küzdenie (s főleg dogmatikai műveivel tette ezt), Damaszkuszi Szent Jánosnak az *ikonoklazzmussal* kellett harcolnia. Gergelyt a szónoklatai tették igazán nagygyá, János viszont a szent ikonok védelmében írt írásaival tűnt ki, bár beszédei is híresek voltak.

Annak ellenére, hogy állandó elmélyültségre törekedett, Gergelyt szinte leküzdhetetlen közlési vágy hajtotta. Életeleme volt az írás – műveit állandóan csiszolgatta –, de méginkább az élő szó, a szónoklatok. Az egyház egységéért való aggodás mellett hallatlan szubjektivizmus is jellemzi őt, mely áthatja műveit. Nem véletlen, hogy hatalmas költői műben írta meg az életét, mely kimagasló jelentőségű Szent Ágoston *Vallomásai* előtt.⁴³ Damaszkuszi Szent Jánosnál nem tapasztalható ez az óriási hajtóerővel rendelkező önközlési vágy. Ő inkább valóban a csöndes és elmélyült rendszerező teológiai munkának szentelte magát, amellyel összefoglalta az atyák örökségét. Ez nem található Gergelynél, ő nem volt annyira rendszerező elme. A kappadókiai atyák közül inkább Nisszai Szent Gergelynek volt ez sajátja.

Az elmélyült életforma és a szónoklatokban kifelé megnyilvánuló tevékenység nem nagyon egyeztethető össze. Mégis, mindkét atya híres szónoklatokat tartott. A Gergelyt igazán híressé tevő szónoklatokban megmutatkozik, hogy birtokolta a retorika minden fogását, de nem élt a szofisztika bensőleg üres fogásaival. A képprombolók ellen, az ikontisztelet védelmében írt és mondott beszédeiben János is nagyon pontosan fogalmaz teológiailag. Ma is lehet rájuk alapozni.

A költői lelkület is egyformán hajtotta mindkét atyát. Ám míg Nazianzi Szent Gergely költeményei nem kerültek be az

43 Vö. VANYÓ, *op. cit.*, 616.

egyház liturgikus gyakorlatába, Damaszkuszi Szent Jánoséi tekintélyes mennyiséget képeznek ott a kánonjain kívül is.

Annak ellenére, hogy a görög költészet történetében ilyen jelentős helyet foglalt el Nazianzi Szent Gergely, költészeti szempontból mégis csak másodrendűnek lehet tekinteni. „Bőszavú és lapos a stílusa, moralizáló és tanító, s végeredményben művei hosszassága miatt unalmassá válik.”⁴⁴ Ezek, valamint a nyelvezete és verselése miatt, nem terjedtek el a nép között a költeményei. S ez indokolja valójában azt is, hogy nem kerültek liturgikus használatba. Viszont ez az ő nagyságát nem kisebbíti, sem költeményei mondanivalóját. Költeményei „tartalmának felfoghatósága és azok tekintélyes részének építő jellege – még ha sok költészeti újítást nem is tartalmaznak –, a képek bőséges használata és lírzmusa magyarázhatja azt a nagy befolyást, amit a későbbi bizánci költőkre kifejtett”.⁴⁵ Damaszkuszi Szent János liturgikus költeményei a liturgiában élnek tovább; ugyanakkor ő is hatással volt a további egyházi költőkre, mert a kánonköltészet, melynek ő is jelentős képviselője volt, még a későbbi századokban is továbbélt.

4. A két szöveg

A következőkben Damaszkuszi Szent János *húsvéti kánonjának* – liturgikus használata révén – általánosan ismert szövegét⁴⁶ az első oszlopban közöljük, Nazianzi Szent Gergely *A szent húsvétról* szóló, 45. beszédét⁴⁷ pedig a másodikban. A részletek után álló első szám a beszédben lévő tagolást, a második a kötetben való oldalszámot jelöli.

---

44 TRYPANIS, *op. cit.*, 50.

45 *Op. ult. cit.*, *ibid.*

46 Liturgikus könyveink hosszú idő óta változatlan formában közlik a kánon szövegét. Legújabb kiadását lásd: *Dicsérvétek az Urat! Görögszertartású katolikus énekeskönyv*, (Görögkatolikus Hittudományi Főiskola kiad.), Budapest 1994, 371-378.

47 A beszéd szövegének legújabb kiadását lásd: *Az egyházatyák beszédei Krisztus-ünnepekre II. Húsvéti ünnepekör*, (Ókeresztény örökségünk, Ványó L. szerk.), Budapest 1996, 107-141.

1. óda

Föltámadás napja a Pászká, az Úrnak Pászkája, világosodjunk fel népek, mert a halálból az életre, és a földről az égbe átvitt minket Krisztus Istenünk, kik az ő győzelmét énekeljük.

Föltámadt Krisztus halottaiból!

Beszédrészletek

Húsvét, az Úr húsvétja, ismét húsvétot mondok, a Szentháromság tiszteletére. (2-108)

Ez a pászka... lelki értelemben jelenti a lentől a fentre való átköltözést, és az ígélet földjére való felvoulást és bemenetelt. (10-118)

Krisztus feltámadt halottaiból, támadjatok fel vele! (1-107)

Nazianzi Szent Gergely rövid bevezető után említi az „Úr Pászkáját”, amivel Damaszkuszi Szent János kezdi a kánont. Gergely az alexandriai hagyományra alapoz, amely szakított Szárdeszi Melitón⁴⁸ – s az antióchiai hagyomány – értelmezésével, mely szerint a „pászka” héber gyökere a szenvedésre utal. Az alexandriaiak Órigenész értelmezését követték, aki ironikusan korigálta is a héberekre alapozó előbbi véleményt, mert a „pászka” helyesen „átmenetet”, „átkelést” jelent.⁴⁹ Damaszkuszi Szent János ezek ismeretében és a kánonköltészet szabályaihoz kötődve⁵⁰ alkalmazza az „átmenetet”, „átvitelt”. A tüpológiát mindkét atya kiterjeszti: nem csak Krisztus feltámadásáról van benne szó, hanem az ő megdicsőüléséről és a mennyei dicsőségbe való felemelkedéséről is (amit a görög αναβασις fejez ki), s arról, hogy vele együtt az őt követőket, az ő „átmenetében” részesülőket részesíti a „felmentelben” is. Gergely eljárás módjában – hogy háromszor említi a húsvétot – antiariánus állásfoglalása is felfedezhető.

Gergely a beszéd elején felvázolja a keresztény élet egész programját, amit a modern teológia előszeretettel fogalmaz meg „Krisztus húsvéti misztériumaként”: „Krisztus feltámadt halottaiból, támadjatok fel vele!” János pedig a kánon tropárjai

48 Vö. Szárdeszi Melitón, *A húsvétról*, in *Az egyházatyák beszédei*, 1-29.

49 Vö. *Az egyházatyák beszédei*, 30-31.

50 Az 1. óda bibliai éneke Mózes hálaénekét tartalmazza a Vörös-tengeren való átkelés után: Kiv 15,1-19.

Tisztítsuk meg érzékeinket, és meglátjuk a feltámadás megközelíthetetlen fényében tündöklő Krisztust, és tisztán halljuk, midőn mondja: Örvendjete, kik az ő győzelmét énekeljük!

Az egek méltán vigadjanak, és a föld örvendezzen, ünnepeljen az egész látható és láthatatlan világ, mert föltámadt Krisztus, az örök-kétartó vigasság!

3. óda

Jertek, igyunk új italt, nem a kemény sziklából csodásan fakasztottat, de a Krisztus sírjából csörgedező halhatatlanság forrását, kiben megerősödünk!

Tj meg tisztítsátok meg elméteket és fületeket, gondolkodásmódokat, kik ilyennek örvendtek, mert Istenről szól az ihletett beszéd, hogy ne üresen, hanem gyönyörűséggel telve menjetek majd el! (2-109)

Hogyan tisztítja meg az érzékeket az én áldozatom. (14-122)

Milyen az ital és annak vétele, a mi dolgunk bizony megtudni! (23-133)

közé illeszti be a rövid, ám a kereszténység számára leglényesebb mondatot. Az ódák tropárjai között immár nem a bibliai ódák versei kapnak helyet, hanem ez a fontos mondat: „Feltámadt Krisztus halottaiból”. A szertartáson részt vevő hívek nem csak éneklik, hanem az egyes ódák befejezése után kitörő örömmel kiáltják is.⁵¹

Gergely arra buzdítja hallgatóit, hogy lélekben megtisztultan hallgassák a nagy misztériumról szóló beszédet, sőt gondolkodásmódjukban⁵² is. Mintha csak mind az Aranyszájú-, mind a Bazil-liturgiában meglévő gondolat visszhangzana itt: „Senki sem méltó azok közül, akiket a testi kívánságok és gyönyörúségek lekötve tartanak” arra, hogy a legszentebb *müszte-*

51 Vö. HOTZ, R., „Der Osterkanon des Johannes von Damaskus”, in *Der Christliche Osten* 2 (1994) 116.

52 Vö. Ef. 4,23

Ma mindenek betelnek világos-
sággal: az egek, a föld és az alvi-
lág; ünnepeljék tehát az összes te-
remtmények Krisztus föltámadá-
sát, melyben megerősödnek!

Tegnap veled temetkeztem el,
Krisztus, veled ébredek ma a fel-
támadóval; tegnap veled fölfeszít-
tettem: dicsőíts meg engem is, Üd-
vözítő, a te országodban!

tionba, a Szent Áldozatba bekapcsolódjanak.⁵³ Jánosnál eme
gondolatok mellett megjelenik a fény és az örvendezés témája,
mely az egész kánont eltölti.⁵⁴ Ő már nem csak egy beszéd
meghallgatására buzdít, hanem a nagy misztériumot ünneplő
együtt éneklésébe való bekapcsolódásra is.

Miután Gergely hosszasan beszélt a húsvét előképi értelem-
méről, beszédének vége felé nyíltan, „evangéliumi értelemben”
szól róla. Ezt vezeti be azzal a mondatával, amely az italról szól.
Ez az „új ital” nála az, amit a megdicsőült Krisztus iszik az Atya
országában.⁵⁵ Jánosnak ismét a bibliai óda is adja a témát:⁵⁶
„nincs olyan szikla, mint Istenünk”,⁵⁷ amelyből a pusztai vándorlás
során víz fakadt,⁵⁸ de amely újszövetségi beteljesedésé-
ben maga Krisztus.⁵⁹ A kánonban pedig a halhatatlanság forrá-
sát adja ez a víz.

53 Vö. A görög szertartású katolikus egyház Szent és Isteni Liturgiája a
Legszentebb Áldozat bemutatását megelőző imákkal s isteni tiszteletek-
kel kiegészítve (A hajdudorogi püspöki iroda kiad.), Nyíregyháza 1920,
125. és 230. (A továbbiakban: *Liturgikon*.)

54 Vö. HOTZ, *op. cit.*, 116-117.

55 Vö. Mt 26,29

56 A 3. óda bibliai éneke Annának, Sámuel anyjának hálaénekét tartalmazza: 1Sám 2,1-10.

57 1Sám 2,2

58 Vö. Szám 20,8

59 Vö. 1Kor 10,23

4. óda

A szent sírnak őrhelyén álljon ma velünk az isteni szózatú Habakuk, és mutassa a fényességtől tündöklő angyalt, ki világosan hirdeti nekünk:

Ma lett üdvössége a világnak, mert föltámadt Krisztus, a mindenható!

Mint a szűz méhet meg nem nyitó fiúgyermek jelent meg nekünk Krisztus, ki mint ember, ártatlan báránynak nevezeték s mint Isten tökéletesnek mondatott, mert ő a

Őrséget álltam, mondja a csodálatos Habakuk. Én is vele voltam, ma a Lélek nekem adott hatalmat, és látványa által kémlelem és tudakolom, mit kaptam látomásul és mit mondtak nekem. (1-107)

Ma lett üdvössége a világnak, a láthatónak és láthatatlannak egyaránt! (1-107)

Valóban küldetett, de mint ember; kettős volt ugyanis. (27-138)

Valójában a bárányt ártatlansága miatt veszi a régi mezítelenség öltözetének... Tökéletes nem csak

Amikor Habakuk próféta kiállt üdvtörténeti őrhelyére, félelmetes híreket hallott:⁶⁰ a babilóniai káld sereg hamarosan elfoglalja az Ígéret földjét. Ezért kezdi rémülettel és döbbenettel imádságát; a végére azonban ujjongássá válik az imája „üdvözítő Istenében”, aki „rendbehozza lépteit”. Gergely ebbe kapcsolódik bele, és a negyedik bibliai óda⁶¹ alapján János is. S szó szerint megegyező mondatot használnak, illetve így vette át János Gergelytől a gondolatot, hogy Krisztus feltámadásával „üdvössége lett a világnak”. A „látható és láthatatlan világ ünneplését” János az első ódában már alkalmazta, a Gergelytől való szó szerinti átvétellel. Gergelynek nagyon kell hangsúlyoznia Krisztus kettős – isteni és emberi – természetét; beszédének több helyén meg is teszi, amit aztán János már felszabadultabban, költői lelkülettel fogalmazhat meg. Az „ártatlan bárány” mindkettőjükénél Krisztus emberi természetére vonatkozik. Gergelynél azonban messzebbre nyúló jelentése is van: az ószö-

60 Vö. Hab 2,1

61 A 4. óda bibliai éneke Habakuk próféta imáját tartalmazza az Úr eljövételéről: Hab 3,2-19.

mi bűnnélküli legtisztább Pász-
kánk.

Mint az egyéves bárány, a mi ál-
dott koronánk, Úr Jézus, ki mind-
nyájunkért önként feláldozta ma-
gát, az engesztelő Pászka, és ki a
sírból újra fölragyogott, mint az
igazságnak tündöklő napja.

Istennek ósatyja Dávid, a jelképi
szekrény előtt örvendezve táncolt;
mi pedig, Istennek szent népe, az
előképek beteljesülését látván, lel-
kesülten vigadjunk; mert feltámadt
Krisztus, a mindenható!

Istensége révén, melynél tökélete-
sebb nincsen, hanem a felvétel ál-
tal. (13-121)

A jóság áldott koszorúja, aki ön-
magával mindenütt egyenlő és ön-
magához hasonló. (13-121)
Mondja róla az Írás, hogy átada-
tott, de azt is mondja, hogy átadta
önmagát. (27-138)

A húsvétról beszélünk tehát, mind
ez ideig előképi értelemben, s ha
a réginél nyíltabban is, azt merem
mondani: a törvény húsvétja a
képnel is homályosabb kép volt.
(23-133)

vetségi húsvéti bárányra is vonatkoztatja.⁶² És ő az, aki első-
ként kapcsolja hozzá az „áldott koszorút” a zsoltárból,⁶³ s alkal-
mazza így Krisztusra, aki önmaga is a jóság koszorúja, mivel
minden jóságot összefoglal önmagában, s aki a töviskoszorút
is elvállalja.⁶⁴ János átveszi Gergely gondolatát, kiemelve Krisz-
tus áldozatának önkéntességét. Itt ismét a Szent Liturgia szö-
vegei visszhangzanak: „te magad vagy a feláldozó s aki felál-
doztatol”⁶⁵ és „átadatott vagy inkább önmagát adta át”.⁶⁶

Beszéde vége felé Gergely befejezi a húsvétra vonatkozó
előképek tárgyalását. János itt ismét költői megfogalmazással
szólít fel a beteljesedésük fölötti öröme.

62 Vö. Kiv 12,3

63 Zsolt 64,12

64 Vö. GALLO, *op. cit.*, 195.

65 *Liturgikon*, 125. és 231.

66 *Liturgikon*, 135.

5. óda

Keljünk föl kora hajnalban, és hozunk balzsam helyett magasztaló éneket az Úrnak, és meglátjuk Krisztust, az igazság napját, ki örök életet áraszt mindnyájunkra!

A te véghetetlen jóságodat, Krisztus, látván a pokol bilincseivel lekötöttek, örvendező léptekkel mentek a világosságba, dicsérvén az örök Pászkát.

Járuljunk égő lámpákkal a sírból kiszálló Krisztushoz, mint menyegzői vőlegényhez, és az Isten üdvhozó Pászkáját a mennybéli dicsőítő karokkal ünnepeljük!

6. óda

Leszállottál, Krisztus, a föld alsó

Ha Mária vagy, vagy az a másik Mária, vagy akár Szalomé, Johanna, sírj hajnalban! (24-135)

Áldozzuk Istennek a dicséret áldozatát, a mennyei oltáron, a mennyei karokkal! (23-134)

Ha az alvilágba száll, szállj alá ve-

A Jézus szenvedésében és temetésében részt vevő személyek követésére költői szavakkal buzdít Gergely, majd a kenethozó asszonyokéra is. János pedig az ötödik bibliai óda⁶⁷ kezdő sorát felhasználva fejt ki bővebben Gergely gondolatát, már nem a sírásra, hanem az örvendezésre buzdítva. „Az éjszákából hozzád serken föl lelkem, Istenem” izajási sort Gergely még úgy ismerhette mint minden reggeli istentisztelet állandó részét, bár természetesen még nem a kánonban.

Az előképek beteljesedése után Gergely arra szólít fel, hogy nem véres áldozatot, hanem a dicséret áldozatát kell bemutatni Istennek a „mennyei karokkal”. János pedig a megváltói áldozat megvalósulása után ünnepelteti ugyanígy a híveket.

Amit Gergely buzdításként mond, János költőien fogalmaz

67 Az 5. óda bibliai éneke Izajás zsolttárát tartalmazza: Iz 26,9-20.

részeibe, és összetörted a foglyokat letartó börtönök zárait, s a harmadik napon mint Jónás a cethalból, föltámadtál a sírból.

A pecséteket épségben meghagyván, Krisztus, föltámadtál a sírból, mint születésben is a szüzség kulcsait meg nem sértéd, és föltámadásoddal megnyitottad nekünk az édenkert ajtaját.

Én Üdvözítöm, ki mint Isten, élő s meg nem ölt áldozatul önként mutattad be magad az Atyának, és föltámadtál harmadnapra a sírból, és föltámasztottad Ádámot is az ő nemzedékével.

le! Ismerd meg Krisztus ottani misztériumait is, hogy... megjelelésével egészen egyszerűen mindenkit üdvözít, azokat is, akik ott hittek benne. (24-135)

A szüzi és anyai köteléket így azonban erővel szakította szét, nagy hatalommal. (13-121)

Parancs szól a kapuszárnyak felnyitására és magasabba tárására, hogy fogadják azt, aki a szenedésből még dicsőségesebben került ki. (25-136)

Mivel... a legkiválóbb, azért önmagában elég mindenkinek a tökéletességhez, és a hívő, Istennek élő, szent áldozatot ajánl fel, mely örök és mindenkorra megszentelt. (14-123)

Ádámért áldozzák fel. (13-121)

meg Krisztus alvilágba való leszállásáról. Neki a hatodik bibliai óda témája is segít ebben.⁶⁸ Az egyházi hagyomány már a II. századtól kezdve Krisztus feltámadásaként értelmezte Jónásnak a cethalból való kiszállását, ami a bizánci himnuszköltészetben nem csak a kánonokra vonatkozik.⁶⁹ Szép párhuzam látható a mindkettőjük által említett szüzi születés – Gergely Izajást is idézi – és a feltámadás között. Gergely a megdicsőült Krisztus előtti kapuszárnyak felnyitásáról szól – amiben a Liturgia Kerub-énekét motiváló zsoltár-részlet⁷⁰ is felfedezhető –, János pedig ezt már a Krisztust követőkre is vonatkoztatja. Krisztus önkéntes és örök érvényű áldozatáról szólva Gergely a Zsidók-

68 Ami mindig Jónás imájára alapozódik: Jón 2,3-10.

69 SCHULZ, H-J., „Die Anastasis-Ikone als Erlösungsaussage und Spiegel des sakramentalen Christumysteriums”, in *Der Christliche Osten* 1 (1981) 4-5.

70 Zsolt 24,7-9

7. óda

Ki az ifjakat a kemecéből megszabadítá, emberi testet öltvén szenved mint halandó, és szenvedése által a halandót a romolhatatlanság ékességébe öltözteti, ő egyedül áldott és dicsőített Istene atyáinknak.

Az istenfélő asszonyok kenettel hozzád siettek; de kit mint halottat siránkozva kerestek, téged mint élő Istent felvidulva imádtak, és a titkos Pászkát tanítványaidnak, Krisztus, örömmel hirdették.

A halál legyőzetését ünnepeljük, a pokolnak megrontását, más örök életnek kezdetét, és örvendő magasztaljuk ezek kegyes eszközlőjét, egyedül áldott és dicsőített Isténét atyáinknak.

Valóban a legszentebb és legün-

ilyen ugyanis, akit érettünk leölték, a halhatatlanság ruhája, valóban az, ahogy annak is nevezik. (13-121)

Ez a szent éjszaka ezért ellentéte

hoz írt levélre utal,⁷¹ amit János átvéve, nem csak Adámra, hanem „az ő nemzedékére”, vagyis minden emberre kiterjeszt.

A Bárány – amint Gergely magyarázza – ártatlansága miatt öltözött a halhatatlanság ruhájába. A kánon hetedik ódájának bibliai éneke⁷² a babilóniai kemencébe vetett ifjakról szól, akik szintén ártatlanságuk miatt menekülhettek meg. János rájuk is utalva veszi át Gergely gondolatát, s mutatja be kozmikus eredményét,⁷³ az örök élet kezdetét. Mindkettem bemutatják az ószövetségi húsvét éjszakájának és a feltámadás éjszakájának

71 Vö. Zsid 9,11-14

72 Ez az óda Azariás imáját tartalmazza: Dán 3,26-56.

73 Vö. HOTZ, „Ostern, oder das Ende der irdischen Wanderschaft”, in *Der Christliche Osten* 2 (1984) 66.

nepeltebb ez az üdvösséges éjszaka, mert ez a feltámadás napjának hajnalfényű előhírnöke, melyen az örök világosság testileg mindnyájunkra kisugárzott a sírból.

8. óda

Ez ama jeles és szent nap, szombat után az első, az ünnepek királyi és uralkodói ünnepe, s az ünnepélyek ünnepélye, melyen áldjuk Krisztust örökké.

Jertek a feltámadás jeles napján, részesüljünk a szőlőtöke új termésében, Krisztus országának isteni

annak az éjszakának, mert ezt az életet elborítja. (15-123)

A mai nap még szebb és még ragyogóbb. Hisz a tegnapi világosság a kelő nagy fény előfutára volt, az örvendezés meg előünnep. (2-108)

Az ünnepek ünnepe ez nekünk, a dicsőítés dicsőítése, oly mértékben túl felül mindent – nem csak emberit és földit, de még azokat is, amiket Krisztus vitt végbe és cselekedett –, mint a Nap a csillagokat. (2-108)

[Az előképek] után azonban a tökéletesebb és tisztább következik, amikor azt az újat issza velünk az

ellentétét: az utóbbiból fölragyogó világosság immár örökre szól. Gergely még arra is utal, hogy a feltámadás szertartásának fényeinél is „szebb és ragyogóbb” a feltámadás és a belőle fakadó örök élet világossága.

Ezért is nevezheti ezt a napot az „ünnepek ünnepének”, amit János szó szerint megismétel a nyolcadik óda elején, s utal a bibliai óda áldást ismételtető refrénjére.⁷⁴ Aztán ismét átvesz egy godnolatot Gergelytől: az új italban való részesedését, amely már a eszkaton megvalósulását vetíti előre. Beszédének patetikus befejezésében Gergely felkiált: „Minden neved felett örvendezem!” János pedig a Szentháromság személyeit említve fakad áldásra, mert az ember az ő nevét viselheti a keresztsége révén, s ez a húsvét éjszakáján kiszolgáltatót keresztség révén különös jelentőséggel bír.⁷⁵

74 A 8. bibliai óda éneke: Dán 3,57-88.

75 Vö. GALLO, *op. cit.*, 205.

vígságára, magasztalván őt mint Istent örökké.

Emeld fel köröskörül szemeidet Sion, és lássad, mert íme egybe gyűltek hozzád fiaid, mint isteni fényű világítók, nyugat, észak, dél és keletről, és tebenned áldják Krisztust örökké.

Mindenható Atya és Ige és Lélek, három személyben egyesülő, minden lény feletti, s legistenibb egy természet, a te nevedre kereszteltettünk, s téged áldunk örökké.

9. óda

Tündökölj, tündökölj, mennyei Jeruzsálem; mert az Úr dicsfénye fölötted felvirradt, örvendj mostan és vigadozz, új Sionhegy, és te gyönyörködjél, tiszta Istenszülő, Fiad föltámadásán!

Valóban isteni, valóban nagyon kedves és legédesebb a te sza-

Ige az Atya országában. (23-133)

Minden neved felett örvendezem! (30-141)

Főnek tegyük meg a mennyei metropolist, ne a lenti Jeruzsálemet, melyet a hadak eltapostak, hanem azt, melyet az angyalok magasztalnak! (23-134)

Beszédének abban a részében, melyben Gergely az előképek beteljesedéséről szólt, a mennyei Jeruzsálemet magasztalja. Azt, amiről már Izajás megmondta, hogy az Úr dicsősége tölti el,⁷⁶ s amiről a Jelenések könyve is megírja, hogy „Isten dicsősége világítja meg”.⁷⁷ János pedig megénekli a kilencedik óda elején, hogy a feltámadott Úr „dicsfénye” ragyogja be azt, az Istenszülőt is belevonva – az utolsó bibliai óda⁷⁸ témájának megfelelően – az efőlött való örvendezésbe.

76 Vö. Iz 60,19-22

77 Jel 21,23

78 Ez a bibliai óda már újszövetségi, és kettős: Szűz Mária hálaéneke (Lk 1,46-55) és Zakariás hálaéneke (Lk 1,68-79).

vad, Krisztus, mert csalhatatlanul megígérted nekünk, hogy velünk lész a világ végezetéig, s mi reményünk valósultát teljes hittel várán, örvendezünk.

Ó, valóban nagy és legszentebb Pászka, Krisztus! Ó, Bölcsesség, Istennek Igéje és Erősség, add, hogy benned igazabban részesüljünk a te országod nem alkonyodó napján!

Ó, húsvét, főséges és szentséges, egész világot tisztító, hiszen úgy beszélgetek veled, mint élő személlyel; ó, Isten Igéje, fény is, élet is, bölcsesség is, erő is! (30-141)

A húsvéti beszédet Gergely költői, himnikus szavakkal fejezi be. János szinte szó szerint átveszi az ő szavait a kánon utolsó tropárijában. Mindketten megszemélyesítve szólnak a Húsvétról, a Pászkáról, Krisztussal azonosítva azt.

6. Összegzés

Nazianzi Szent Gergely *A szent húsvétra* szóló, 45. beszédének és Damaszkuszi Szent János *Húsvéti kánonjának* egybevetéséből látható, hogy a két szerző – költői ihletettséjük révén – mennyire rokon lélek volt. Gergely beszédének szerkezetéből is kitűnik, hogy sokszor költőien fogalmaz. Beszéde kronológiailag nem az utolsó,⁷⁹ de ő mégis „utolsó áldozatának” tekintette az Úr előtt,⁸⁰ ezért olyan lírai a befejezése.

Szentbeszédeinek lírugikus használata által Nazianzi Szent Gergely – a teológus, szónok, költő – jelentős szerepet játszott a bizánci művészet és zene fejlődésében, mert az ő népszerű írásait nem csak fennhangon olvasták, hanem, mint az apostoli és evangéliumi szakaszt, énekelték is.⁸¹ Egy időben

79 Nazianzban mondta el 383. április 9-én.

80 Vö. *A kappadókiak atyái*, (Ókeresztény Írók VI/2., Vanyó L. szerk.), Budapest 1983, 296-297.

81 Vö. STRUNK, O., „St. Gregory of Nazianzus and the proper hymns for Easter”, in *Late class. and Mediev. Studies in Honour of A. M. Friend*, Princeton 1955, 87. – Strunk tanulmánya PETRIDES, S., „Notes d'hymnographie byzantine”, in *Byzantinische Zeitschrift*, XIII (1904) 421-428-ral alapoz, illetve annak eredményeit viszi tovább, melyben Petrides fel-

Húsvét vasárnapjára volt kijelölve olvasmányként két húsvéti beszéde, egyik éppen a 45.

Damaszkuszi Szent János az „arany kánonjában” – mint láttuk – bátran és meglepően sok alkalommal felhasználta Gergely beszédét, sokszor szó szerinti átvétellel. Művének műfajából adódóan neki már ragaszkodnia kellett a már kialakult kánonköltészeti szabályokhoz, ez azonban nem akadályozta meg abban, hogy „szemelgessen” a húsvéti beszédből.

2. Összegzés

hívta a figyelmet Dorotheus archimandrita Nazianzi Gergely költeményeihez fűzött kommentárjaira. Ezek új megvilágításba helyezték a korai bizánci himnusz-költészet történetét és konkrét bizonyítékot ajánlott a lírai költészet és a retorikai próza között.